

LISTY

dvouměsíčník
pro politickou kulturu
a občanský dialog

1996
ČÍSLO

4

ROČNÍK XXVI

Povolební anketa
ZMĚNA K LEPŠÍMU?

Jeremy Rifkin
**MYŠLENKY
PRO PŘÍŠTÍ STOLETÍ**

Penny Morvant
CHUDOBA NA POSTUPU

Jan Čulík
**DVĚ ŠKOLY
ODPOVĚDNOSTI**

DOPORUČENÁ
CENA 28,- Kč

Celkem více než
25 článků a studií

pro náměty, které provokují. k názoru, že předkládaný příliš nezajímá, vím, že jiný nový pohled na věci, které jednoduché jen pokládal.

ud můžete, přispívejte k tomu, abychom lépe rozuměli. Mám na mysli název se slovy, jako je „ex-vice“ nebo „pravice“ a pravice at se od „krajní pravice“. Jedni nepovedené sousedy nevy-ry nesdílejí, neměli by se jim tyto elementy napros-cho, můžou jim sloužit jako ložit při slepém vyznávání ové ideologie.

bylo u nás „pravičáctví“ kdo byl takto označený, stává Husáka - na okraji cké (nebo tragické?), že dneska se známou „levi- mezi komunisty. Co s tím třeba nejsem sám, kdo by o tom, jak se dnes pravice ovým velikánům, kterým nsníci vytýkali levičáctví, ní lidé pochopitelně odta- bolizujících ve své době ní. Snad by to přispělo při označování složitých álepkami.

řibyl, Ústí nad Labem

u člověka a v tom tkví
ije, je součástí ducha
kterém žije.

lékaře Ctibora Bezděka

Jan Čulík

Dvě školy odpovědnosti

Shodou okolností jsem se letos na jaře v rozmezí pouhých tří týdnů účastnil dvou velmi rozdílných konferencí, zabývajících se rolí sdělovacích prostředků v dnešním světě. První z nich, studentská konference, organizovaná českou odbočkou mezinárodní organizace AGEE a financovaná Evropskou unií, se konala koncem března v Praze. V té části, na kterou jsem byl pozván, hrál významnou roli ředitel české komerční televizní stanice NOVA Vladimír Železný. Druhá konference o sdělovacích prostředcích se konala v polovině dubna na londýnské univerzitě a vystoupily na ní hvězdy americké a britské žurnalistiky. Ětos obou shromáždění byl tak radikálně odlišný, že se přímo vnucovala příležitost referovat o nich paralelně - s tím, aby si laskavý čtenář vyvodil vlastní závěr.

Zkušenost pražská

Česká odbočka mezinárodní studentské organizace AGEE uspořádala v Praze koncem března tzv. mikrouniverzitu o otevřené společnosti. Na tuto konferenci s angličtinou jako jednacím jazykem přijeli účastníci z celé řady evropských zemí. Po přednášce dr. Jiřího Peheho, ředitele analytického oddělení Open Media Research Institute v Praze, se zde rozvinula diskuse na téma „Sdělovací prostředky v postkomunistických zemích“, jíž se zúčastnil také ředitel televize NOVA Vladimír Železný.

Ještě před konferencí jsem navštívil úřad Rady vlády České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání a zeptal jsem se její mluvčí, dr. Maríny Landové, jak je tento inspekční orgán spokojen s dosavadním provozem televize NOVA. Vysílací licence společnosti CET 21 byla totiž vydána pod podmínkou, že první česká komerční televizní stanice bude dodržovat jedenatřicet dosti přísných provozních podmínek, vyžadujících v televizním vysílání záruky kvality. Podmínky byly v podstatě odvozeny z britského modelu televizního vysílání. V prosinci 1995 však český parlament zákon o rozhlasovém a televizním vysílání novelizoval a původní podmínky zliberalizoval. Cynikové by mohli říci - mně to ales-

poň někteří pracovníci Rady řekli - že v podstatě tyto podmínky zrušil.

-Je to pravda?, zeptal jsem se dr. Landové.

-NOVA má možnost požádat o zrušení licenčních podmínek, avšak pouze těch, které nebyly součástí její původní programové nabídky při žádosti o licenci, řekla mi dr. Landová. (Toto ustanovení vyplývá z novelizace zákona 468/1991 Sb., k níž došlo přijetím zákona 301/1995 Sb., novými odstavci číslo 12,2.).

-Znamená to tedy například, že jestliže se žadatelé o původní komerční televizní licenci zavázali, že do určité doby budou vysílat určité procento českých pořadů, bude to muset NOVA i nadále plnit?

-To je dost problematické.

-Podmínkou číslo čtyři například žadatelé o licenci přislíbili, že pořady nebudou obsahovat pornografii. Vždyť ji ale programy NOVY zcela zjevně obsahují.

-Je otázka, zda tuto podmínku měla NOVA v původním projektu.

Prosincovou novelizací rozhlasového a televizního zákona český parlament podstatně liberalizoval prostředí na rozhlasovém a televizním trhu v České republice. To je ovšem v rozporu s předpisy Evropské unie, jimž se

má podle asociační dohody ČR s EU Česká republika svými zákony postupně přibližovat. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání na to český parlament opakovaně upozorňovala, a to po jednání s experty Evropské unie, kteří došli k závěru (uveřejněném i ve výroční zprávě za rok 1995, vydané letos v únoru), že novela zákona je skutečně v rozporu s předpisy EU.

-Nikdo na to dlouho nebral zřetel, teprve nedávno nám dala stálá parlamentní komise pro sdělovací prostředky pokyn, abychom zkoumali kompatibilitu českých předpisů o rozhlasovém a televizním vysílání s předpisy Evropské unie, informovala mě mluvčí Rady. Potíž je v tom, že podmínky, které byly součástí původního projektu skupiny CET 21, jsou v něm zřejmě formulovány velmi mlhavě. Znamená to, že se Rada bude muset nyní s televizí NOVA podle nové novely zákona o rozhlasovém a televizním vysílání dlouze dohadovat, zda tyto podmínky do projektu byly či nebyly včleněny a jsou-li tedy stále ještě platné.

K prvnímu kolu tohoto dohadování skutečně v minulých týdnech došlo. Není příliš překvapivé, že zástupci Rady a zástupci televize NOVA se při interpretaci toho, jaké podmínky byly závazně včleněny do původního projektu, nedohodli. Jednání budou zřejmě ještě dlouhá a dá se očekávat, že televize NOVA nebude muset dodržovat žádná kulturní či kvalitativní omezení.

-Rada se s televizí NOVA soudila o dodržování podmínky, podle níž NOVA nemá vysílat reklamu na alkohol. Proces však vyzněl do ztracena. Parlament totiž mezitím upravil zákon ve prospěch NOVY. Soud tedy celý případ odložil ad acta s tím, že se změnila legislativa. Proces nevyhrál ani neprohrál nikdo, řekla dr. Landová.

Namítl jsem, že ovšem k porušení vysílací podmínky došlo v době, kdy podmínka zákonně platila. Soudní rozhodnutí přece

nemohlo být založeno až na pozdější zákonné změně?

-To já vím, obávám se však, že soudce to jaksi nebral příliš v potaz.

-Neměla se tedy Rada odvolat?

-Nemáme ke komu, to byla nejvyšší instance.

-Nemohla se Rada odvolat k instancím mimo Českou republiku?

-Bylo by poněkud nestandardní, kdyby se orgán státní správy odvolával například k Evropskému soudnímu dvoru. Teoreticky to samozřejmě možné je, ale upřímně se obávám, že tato praxe není příliš běžná. Hlavně bychom popírali svou vlastní legislativu, což, jak jistě uznáte, by bylo pro orgán státní správy poněkud zvláštní.

-Cožpak Rada pro rozhlasové a televizní vysílání není nezávislá? Jste orgán státní správy, nebo nezávislá instituce?, zeptal jsem se a dostal jsem toto vysvětlení:

-Podle zákona obojí. Rada vykonává státní správu v oblasti rozhlasového a televizního vysílání, zároveň ovšem není standardním orgánem státní správy. Mimochodem, televize NOVA je od začátku své existence zaregistrovaná v českém obchodním rejstříku nesprávně. Je tam napsáno, že držitelem vysílací licence je NOVA, to ale není pravda, neboť licenci dostalo konsorcium CET 21. Držitel licence byl vyzván, aby uvedl situaci do souladu s právními předpisy, a NOVA přislíbila, že situaci ve velmi krátké době napraví, řekla dr. Landová 28. března 1996 a pokračovala: Zeptejte se pana Železného, co si myslí o nejistém právním postavení licence a o tom, jak se to odráží například v postavení jeho firmy na burze.

* * *

Komerční televize v České republice má daleko vyšší kvalitu a je daleko úspěšnější než veřejnoprávní televize, konstatoval úvodem debaty na pražské mikrouniverzitě 29. března Vladimír Železný. Citoval přitom údaje západních analytických firem, jako například

podn...
v obl...
NOVA...
v cele...
obce...
ního k...
proce...
divák...
Premi...
NOVA...
tak ús...
čena...
stanice

Doká...
Evrop...
vat v...
zemích...
dem ve...
něj sku...
ní stan...
vize N...
sedma...
Velmi...
už dev...
pro nás...
něco ta...
dvanác...
trvalo...
zisky, s...
důležité...
lání v...
Utvářím...
vodajst...
než zpre...
pořady...
na obdo...
Vladim...
průzkum...
procent...
TV NO...
24.5.199...
Podle...
nosti zp...
zprávy...
Č

podniku Zenith, který analyzuje podnikání v oblasti reklamy. Podle jeho informací je NOVA nyní nejúspěšnější televizní stanicí v celé Evropě. Máme 68,4 procenta divácké obce v České republice, zatímco našeho hlavního konkurenta, ČT1, sleduje přibližně jen 24 procent diváků, ČT2 sledují 2 až 3 procenta diváků a druhou českou komerční televizi Premiéra pouhá asi 2,5 procenta diváků. NOVA je podle Vladimíra Železného v ČR tak úspěšná proto, že konkurence byla zaskočena. Nikdo nečekal, že komerční televizní stanice může fungovat tak dokonale.

Dokázali jsme, že náš úspěch je ve východní Evropě možný. Očekává se, že se bude opakovat v ostatních středo- a východoevropských zemích, řekl Vladimír Železný. Druhým důvodem velkého úspěchu televize NOVA je podle něj skutečnost, že je to velmi malá a kompaktní stanice. ČT má asi 4000 zaměstnanců, televize NOVA zaměstnává jen 382 osob. *Jsmo sedmadvacetkrát menší než Česká televize. Velmi nezvyklé bylo, že jsme začali vydělávat už devět měsíců po zahájení vysílání. Bylo to pro nás velmi příjemné překvapení; normálně něco takového trvá televizním stanicím šest až dvanáct let. Například německé stanici RTL trvalo sedm a půl roku, než začala produkovat zisky, stanici SAT1 celých jedenáct let. Velmi důležité je, že jsme vytvořili v televizním vysílání v České republice pluralitní situaci. Utváříme veřejné mínění, protože naše zpravodajství sleduje téměř dvaapůlkrát víc lidí než zpravodajství ČT. Na naše publicistické pořady se dívá třikrát až šestkrát více lidí než na obdobné pořady České televize.*

Vladimír Železný ovšem neuvedl, že podle průzkumů veřejného mínění považuje jen 39 procent českých občanů zpravodajské pořady TV NOVA za věrohodné (Svobodné slovo, 24.5.1996).

Podle České televize není rozdíl ve sledovanosti zpráv ČT a NOVY tak obrovský. Na zprávy ČT se dívá přibližně 25 až 28 procent

diváků, zatímco na zprávy NOVY asi pětácti procent diváků, a několikrát prý sledovanost pořadu Události České televize sledovanost Televizních novin NOVY překročila. Vladimír Železný to zpochybnil konstatováním, že údaje České televize nevyplývají z jednotného, nezávislého průzkumu divácké obce, ale z vlastního průzkumu ČT.

Když jsem dostal slovo, zeptal jsem se Vladimíra Železného zda je pravda, že televize NOVA je od samého počátku své existence nesprávně registrována v obchodním rejstříku.

Vladimír Železný to popřel a konstatoval, že takové otázky jsou výrazem *nedůvěry a závisti, která vzniká v postkomunistických zemích pokaždé, když tam někdo vytvoří něco úspěšného.* Snažil se přitom odvést řeč jinam a nepustit mě ke slovu. Když jsem se ho pokusil v delší slovní přestřelce přimět, aby se k věci konkrétně vyjádřil způsobem, jak to běžně činí britští žurnalisté, obvinil mě, že vstupuji do debaty, aniž mi bylo uděleno slovo. On sám však v dalším průběhu diskuse zasahoval do projevů ostatních účastníků debaty, kdykoliv s jejich výroky nesouhlasil. Bylo zřejmé, že používá předem naučeného a dobře propracovaného způsobu manipulace publika.

* * *

O několik dní později jsem obdržel od dr. Maríny Landové fax. Potvrzoval, že NOVA je v obchodním rejstříku skutečně nesprávně registrována. Ve faxu se píše: *Dopisem ze dne 2.2.1995 Úřad Rady upozornil obchodní rejstřík Obvodního soudu pro Prahu I na chybný zápis do obchodního rejstříku. (...) Česká nezávislá televizní společnost, s.r.o. (tj. NOVA), jejímiž podílňky jsou CET 21, s.r.o., Česká spořitelna, a.s., a Central European Media Enterprises, neobdržela od Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání licenci k provozování televizního vysílání, a proto je tento zápis v rozporu se zákonem č. 468/1991 Sb. Přesto, že Úřad Rady žádal příslušný*

soud o vyjádření k této věci, dosud jej přes urgenci neobdržel.

Podle informací získaných 31. května 1996 od pracovníka Úřadu Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání, který si nepřeje být jmenován, vyšlo v posledních týdnech najevo, že chybou registraci televize NOVA v obchodním rejstříku nezavinila tato televizní stanice. Způsobil ji obchodní soud, který registraci prováděl. Bylo ovšem v zájmu televize NOVA, aby byla v obchodním rejstříku registrována ona a nikoliv původní konsorcium CET 21, jemuž byla v roce 1993 udělena vysílací licence. Vina se ale nedá prokázat, uvedl tento pracovník. Je-li v obchodním rejstříku jako držitel licence zapsána NOVA a nikoliv společnost CET 21, podstatně to NOVĚ zjednodušuje - na úkor pluralismu - veškerá jednání. NOVA totiž nemusí mít při jednáních souhlas právního držitele licence, tedy společnosti CET 21. Do konce května 1996 nebyla chybná registrace opravena a očekává se, že náprava chyby potrvá ještě relativně dlouho.

Podle britského hospodářského listu Financial Times z 16. srpna 1996 vydělala NOVA za první polovinu roku 1995 dvacet miliónů dolarů. Byl to nejúspěšnější vstup komerční televizní stanice na trh v celosvětové historii televize. Majoritním vlastníkem televize NOVA je podnik Central European Media Enterprises, kótovaný na americkém kapitálovém trhu pro malé společnosti jménem Nasdaq. Na základě podstatných finančních úspěchů televize NOVA mohla podle Financial Times z 15. ledna 1996 firma CME na trhu Nasdaq získat od amerických finančníků investice v celkové výši 168 miliónů dolarů pro budování televizního impéria v celé středovýchodní Evropě. Podnik Central European Media Enterprises vlastní podle Financial Times „skupina amerických investorů v čele s Ronaldem Lauderem, předsedou správní rady CME, dědicem velkého kosmetického impéria Estée Lauder“.

Vladimír Železný o tom nechtěl na pražské studentské konferenci příliš mluvit. Omezil se jen na konstatování, že každý si může tyto informace najít na americkém trhu Nasdaq, protože jsou veřejné. Prohlásil, že CME není majetkem Lauder Cosmetics. Ronald Lauder je akcionář, ale CME je veřejná korporace a Ronald Lauder je v ní minoritním akcionářem. Dvaapadesát procent akcií vlastní americká veřejnost.

V této souvislosti je zajímavé srovnat výroky Vladimíra Železného se zprávou ČTK z 6. března 1996: Dvanáct procent akcií NOVY vlastní CET 21, skupina skládající se z Vladimíra Železného, sociologů Josefa Alana a Fedora Gála, televizních režisérů Petera Kršáka a Vlastimila Venclíka a psychologa Petera Huncíka. Tato skupina je držitelem vysílací licence NOVY, platné po dobu dvanácti let. Česká spořitelna vlastní 22 procent akcií NOVY a Central European Development Corporation - Central European Media Enterprises je držitelem 66 procent akcií NOVY. Ovládací balík akcií („controlling package“) má ve vlastnictví rodina Lauderů. Ronald Lauder je předsedou správní rady CME.

Podnik CME zahajuje podle listu Financial Times vysílání komerční televize také ve Slovinsku a v Rumunsku a připravuje vznik komerčních televizních stanic celkem v sedmi středo- a východoevropských zemích. Pokud CME získá licence i v Polsku a na Ukrajině, bude do roku 2000 ve středovýchodní Evropě vysílat pro sto miliónů diváků a bude mít přístup k trhu televizních reklam v celkové hodnotě dvou až tří miliard dolarů.

Televize NOVA nabídla českým divákům programovou strukturu, jakou neznali, konstatoval v debatě na mikrouniverzitě Jiří Pehe. Velmi se podobá programové struktuře německých satelitních televizních stanic. Je více orientovaná na zábavu a silně závisí na zábavných amerických programech. (Ne!,

vykřičí
Dosud
náro
NOVA
Částe
mode
chtějí
Neni
kém n
Železn
láme,
práva
Ameri
daleko
sionál
NOVA
la, že
se poh
jemně
má kul
kultura
čeští i
český
masov
života
zpráv
masov
to hrdi
V dal
Železný
program
ně“ sch
pokryte
cílem je
robce te
televizn
EU pov
svědčen
kinemat
na příst
se podl
velmi le
lidmi zá
Byla t

vykřikl na tomto místě Vladimír Železný.)
Dosud není jasné, co tak silně zaujalo českou národní psychologii na vysílání televize NOVA. Bude třeba to seriózně studovat. Částečně to asi bylo novým stylem. NOVA je moderní, západní, a lidem se to líbí, protože chtějí být součástí Západu.

Není pravda, že jsme plně závislí na americkém materiálu, zdůraznil pak znovu Vladimír Železný. Dvaatřicet procent toho, co vysíláme, jsou pořady, na něž vlastníme autorská práva. Další sedm procent jsou české filmy. Americké programy jsou ale z celého světa daleko nejkvalitnější a nejlevnější. Jsou profesionálně vyrobené a orientované na diváka.

NOVA podle Vladimíra Železného prokázala, že Češi jsou normální. Intelektuálové, kteří se pohybují jen v úzkém kruhu, byli nepřijemně překvapeni, že normální občany nezajímá kultura. Za komunismu suplovala náročná kultura mnoho prvků lidové zábavy, proto se čeští intelektuálové chybně domnívali, že je český národ velmi vzdělaný. Neexistovala masová kultura, která je legitimní součástí života každého národa. *S výjimkou našich zpráv a publicistiky je televize NOVA součástí masové kultury, lidové zábavy, a my jsme na to hrdí,* řekl Železný.

V další části diskuse protestoval Vladimír Železný proti povinným kvótám televizních programů původem z Evropy, které „nešťastně“ schválil Evropský parlament. Je to prý *pokrytecké, protekcionistické opatření, jehož cílem je zcela zjevně chránit francouzské výrobce televizních programů. Východoevropské televizní pořady totiž dosud nejsou z hlediska EU považovány za evropské. Železný je přesvědčen, že žádné kvóty nepomohou evropské kinematografii, aby přežila, pomůže jen změna přístupu.* Vysoce kvalitní americká zábava se podle Železného celosvětově prosazuje velmi lehce, neboť je o ni mezi obyčejnými lidmi zájem.

Byla to opět jen část pravdy. Pan Železný

pominul skutečnost, že americké filmy mají za sebou často velmi efektivní reklamní podnikatelskou mašinérii, na kterou se vydávají miliony dolarů. Nelze popřít, že intenzivní reklama a vysoce profesionální předběžný marketing výrazně ovlivňuje, na co se řadový divák jde do kina podívat.

Ředitel TV NOVA se zmínil o tom, že donedávna musela i jeho stanice respektovat určité kvóty, týkající se pořadů vznikajících v České republice. Bylo to součástí jedenatřiceti podmínek vysílací licence, udělené konsorciu CET 21. Prvního ledna 1996 však podle Železného tyto podmínky padly. Stalo se tak na základě novelizace českého rozhlasového a televizního zákona z prosince 1995. Od nynějška budou podle Železného platit už jen ty podmínky, které jsou přímo součástí zákona.

Srovnáme-li Železného výroky s výše uvedenými informacemi z Úřadu Rady ČR pro rozhlasové a televizní vysílání, dojdeme k názoru, že i tyto formulace jsou přesné jen zčásti. Nicméně Železný charakterizoval zmíněnou novelizaci jako *velmi důležitý krok směrem k deregulaci. Přežili jsme dva roky, kdy jsme museli plnit neobyčejně přísné regulační podmínky. Bylo to pro nás velmi nákladné,* dodal Vladimír Železný.

Nebudeme nikdy schopni televizním vysíláním vzdělávat veřejnost, protože na to nemáme peníze. V otevřené společnosti vás lidé nebudou poslouchat, když se je budete snažit poučovat. Vnucovat lidem kulturní pořady není možné. Šli by jinam. Nemůžeme vysílat zpravodajství, které by ukazovalo svět ve správné proporcii ke skutečnému významu událostí. Zjistili jsme, že je kvadratický poměr mezi růstem nezájmu českých televizních diváků o mezinárodní události a vzdáleností od místa, kde k události došlo.

Na námitku, že televizní stanice s dobrou pověstí by měla mezinárodní události také vysvětlovat a ukazovat, jaký mají vliv na život diváků, Vladimír Železný odpověděl:

O analýzu je absolutní nezájem. Analýza je jen pro vás, dámy a pánové, pro vzdělané lidi, kteří myslí. V komerční televizi se nemůže vysílat žádná analýza. Kdo to zaplatí a kdo se na to bude dívat?

K tomu je zajímavé uvést dvě zprávy z Británie:

1. Díky rozsáhlým investicím do zpravodajského a publicistického vysílání veřejnoprávní stanice BBC se o pořady tohoto druhu výrazně zvýšil zájem. Podle nezávislých průzkumů sleduje nyní publicistické pořady BBC celkem 63 procent diváků a britská veřejnost oceňuje, jsou-li důležité zprávy náležitě analyzovány a vysvětleny. Stuart Prebble, ředitel oddělení pro výrobu zpravodajství a publicistiky britské komerční celoplošné televize ITV, konstatoval, že dosud nikdy nepřikládala komerční ITV tak obrovský význam zpravodajským a publicistickým pořadům jako nyní. (Guardian, 8.11.1995.)

2. Britská Nezávislá komise pro komerční televizní vysílání (ITC) varovala koncem prosince 1995 zpravodajské studio komerční televize Independent Television News, aby omezením výdajů neohrozilo kvalitu svého zpravodajství.

Britské komerční televizní stanice musejí podle zákona vydávat na televizní zpravodajství obrovské částky, odpovídající v přepočtu více než dvěma miliardám Kč ročně (viz Financial Times, 27. 12. 1995).

Publicistický pořad NOVY Na vlastní oči podle údajů NOVY pravidelně sledovalo 4,6 miliónu českých diváků. Není to důkaz - zeptal jsem se Vladimíra Železného - že i v České republice je hlad po publicistice, že i lidé v Čechách, tak jako jinde na světě, nemají zájem jen o únikové, zábavné pořady? Ve Velké Británii, kde žijí už víc než sedmáct let, sdělovací prostředky obecně uznávají určité základní etické a kulturní principy. Od televize se běžně požaduje, aby „vzdělávala, informovala a bavila“ - přesně v tomto pořá-

dí. Železný na to opáčil, že v Británii se to týká jen veřejnoprávní televize.

Jak je možné, zeptal jsem se pana Železného, že podle vás nemá televize NOVA peníze na skutečně profesionální zpravodajství či na reportéry v zahraničí, když vydělala za prvních šest měsíců loňského roku 20 miliónů dolarů? Nemohla část těchto peněz investovat do kvalitní žurnalistiky?

Prosím vás, prosím vás, přerušil mě Vladimír Železný, nezapomínejte, že každá soukromá stanice žije z dluhů. Dluhy naší stanice budou splaceny teprve až tak za pět let. Představte si, že úroky splatné z půjček jsou dnes v České republice neobyčejně vysoké, jedenáct až třináct procent ročně.

Inflace je však devět nebo deset procent, takže ty „nezvládnutelné úroky“ se tím snižují na zcela zvládnutelná dvě až čtyři procenta.

Pan Železný odmítl námitku z publika, že vysílání příliš velkého množství amerických filmů rozkládá evropskou kulturní totožnost: *Americká kultura je součástí evropské identity. Americký film Amadeus, v němž hráli čeští herci, je pro mě stejně tak evropský jako bavorské pornografické filmy. Vysíláním amerických filmů nijak neohrožujeme českou identitu. Češi si zachovali svou totožnost za vlády habsburské říše a těžko o ni přijdou pod tlakem filmů, jako je Amadeus. Americká televize vznikla dlouho před evropskou a vytvořila skoro všechny existující programové typy, jako například „Kolo štěstěny“ a další. Proč nevyužít této obrovské zkušenosti a nepřenést tyto programové typy do naší kulturní totožnosti?*

Podle Jiřího Peheho se americká kultura vyznačuje velkou mírou univerzalizmu, protože Američané si první uvědomili, jak se svět globalizuje. Právě proto je americká kultura velmi populární. *Evropské kultury jsou provinční, a tedy nesnesitelné pro lidi, kteří nepocházejí z dané provincie, řekl Jiří Pehe.*

Na námitku jednoho ze studentských účast-

áčil, že v Británii se to
televize.

zeptal jsem se pana
ás nemá televize NOVA
profesionální zpravodaj-
ahraníči, když vydělala
loňského roku 20 mili-
část těchto peněz inve-
listiky?

m vás, přerušil mě
zapomínejte, že každá
dluhů. Dluhy naši sta-
prve až tak za pět let.
splatné z půjček jsou
e neobyčejně vysoké,
ent ročně.

nebo deset procent,
úroky“ se tím snižují
ě až čtyři procenta.

ámítku z publika, že
množství amerických
ou kulturní totožnost:
části evropské identi-
us, v němž hráli čeští
ě tak evropský jako
ké filmy. Vysíláním
neohrožujeme českou
uli svou totožnost za
u těžko o ni přijdou
Amadeus. Americká
o před evropskou
y existující progra-
ad „Kolo štěstěny“
to obrovské zkuše-
programové typy do

e americká kultura
aniverzalismu, pro-
uvědomili, jak se
to je americká kul-
opské kultury jsou
elné pro lidi, kteří
ie, řekl Jiří Pehe.
tudentských účast-

níků diskuse, že množství diváků, kteří shléd-
nou určitý film, a množství vydělaného zisku
přece nemohou být totožné s měřítkem kvali-
ty, odpověděl Jiří Pehe: *V demokracii máme
jako svobodní lidé právo volby. Není to otáz-
kou kvalitativního hodnocení. Já osobně
nemám americké filmy příliš rád, nikdy bych
se je však nechtěl pokoušet zakazovat.*

*To je pravda, řekl jsem, avšak na druhé stra-
ně jsou země jako Británie, kde existuje kon-
senzus, že v zájmu zdraví demokracie musejí
televizní stanice vysílat kvalitní publicistické
pořady a kvalitní analýzy. V některých západ-
ních zemích existuje dokonce tlak nezávislých
inspekčních organizací, aby komerční televiz-
ní stanice tento standard dodržovaly.*

*Nemám nic proti publicistickým pořadům,
jsou velmi populární, reagoval na to
Vladimír Železný. Na druhé straně se mi
nelíbí výroky jako „to a to je dobré pro
demokracii“. V demokracii má každý stejně
hlasovací právo. Na to nezapomínejme.
Veřejnosti nesmíte v demokracii nic vnuco-
vat. Kdo rozhodne, co je dobré pro demokra-
cii? Jedině veřejnoprávní televize má za úkol
vysílat programy pro sociální menšiny
a ochraňovat ta práva, která nelze pěstovat
v komerčním prostředí, závislejícím na tom,
co si přeje většina.*

*Zajímavé však je, namítl jsem, že v Británii
úspěšně existuje už víc než třináct let komerční
celoplošná televizní stanice Channel Four, kte-
rou sleduje asi patnáct procent obyvatelstva.
Její výslovným úkolem, stanoveným britskou
vládou, je vysílat kulturní pořady a pořady pro
menšiny. Channel Four přispěl k radikální
proměně televizní kultury v Británii.*

*Na závěr Vladimír Železný zdůraznil, že
není důležité pouze vzdělání a žurnalistika.
Poskytovat lidem zábavu je stejně vznešenou
rolí jako jsou obě výše zmíněné role. Život
není lehký, a lidem by měla být dána možnost,
aby se bavili. Aby si odpočinuli od vzdělávání
i od novinářské práce.*

* * *

Ještě při odchodu z kulturního domu Eden
ve Vršovicích, kde se konference konala,
jsem si s Vladimírem Železným v přítomnosti
několika studentů vyměnil pár slov. Shrnu-
l jsem, že jeho postoj mi připadá arogantní. Dal
by se charakterizovat slovy: Dospěli jsme
k názoru, že řadoví občané jsou hloupí.
Většinou nestačí na to, co zajímá nás.
Budeme jim tedy poskytovat jen únikovou
zábavu, která se jim líbí, protože neznají
a nechápu nic jiného. Je to velmi výhodná
příležitost, jak na těch hlupácích vydělat
velké zisky. Není však morálním imperativem
pro každého člověka, který náhodou zrovna
vidí víc, než jeho spoluobčané, aby se jim
toto poznání snažil - v jejich i ve vlastním
zájmu - zprostředkovat? To je přece základní
lidská solidarita.

Pan Železný tuto interpretaci odmítl. Jeho
postoj prý není výrazem arogance, nýbrž na-
opak výrazem pokory před obyčejnými lidmi.

A tak se ptám: budou se sdělovací pro-
středky v České republice vyvíjet směrem
k professionalismismu a nezávislosti, jaké jsou
běžné ve zralých, především anglosaských
demokraciích? Domnívám se že ano, pokud
začnou samy aktivně sledovat, co se děje na
české mediální scéně. Všechny britské dení-
ky mají odborníky na sdělovací prostředky,
kteří systematicky analyzují, co dělají
médiá, jakou strategii uskutečňují. Masová
médiá jsou totiž pro rozvoj demokracie pří-
liš důležitá, než aby bylo možné jejich čin-
nost ignorovat.

To ovšem úzce souvisí s rozvojem aktivní
občanské společnosti. Pokud v České repub-
lice vznikne, lidé se ozvou, když se jim
něco nebude líbit. Rozvoj občanské společ-
nosti však musejí podporovat sdělovací pro-
středky. Všechno je spojeno se vším v jedi-
ném kruhu.

Zkušenost londýnská

Londýnský seminář byl věnován úloze sdělovacích prostředků v USA a Velké Británii a problémům, jimž čelí média v dnešním světě.

Pro účastníka ze středovýchodní Evropy bylo fascinující sledovat, jak pevně anglosaští novináři zastávají zásady hrdé nezávislosti a kritičnosti. Během diskusí se ukázalo, že se potýkají s řadou základních problémů, známých i v ČR. Přistupují k nim profesionálně, jsou si dobře vědomi závažnosti své práce a opírají se při ní o dlouholeté zkušenosti. Jejich působení má pevný hodnotový rámec významné a sebevědomé kulturní tradice.

V předvečer semináře shrnul zásady novinářské práce **Ben Bradlee**, bývalý dlouholetý šéfredaktor amerického deníku The Washington Post. Hovořil mj. o dilematu, jemuž čelí novináři, když se jim dostanou do ruky informace, které by teoreticky mohly ohrozit národní bezpečnost. Podle Bradleeho je profesionální novinář nakonec povinen dostat své etice a získané informace musí zveřejnit. Nejvýhodnější je proto pracovat v takových novinách, jejichž majitel usiluje o zisk prostřednictvím co nejvyšší kvality žurnalistiky.

Snad nejzajímavější myšlenky přednesl v diskusi **Frederick Kempe**, šéfredaktor evropské mutace časopisu Wall Street Journal, jehož zásluhou vychází od roku 1993 také The Central European Economic Review, zabývající se hospodářstvím střední Evropy, a **Mark Wood**, ředitel a šéfredaktor tiskové agentury Reuters.

Co je úkolem šéfredaktora profesionálně vedeného sdělovacího prostředku? Podle Fredericka Kempa je to *dát reportérům svobodu a poskytnout jim možnosti, nástroje, práva a veškerou pomoc k tomu, aby vykonávali svou práci ku prospěchu čtenářů i společnosti.*

Wall Street Journal je globální ekonomický deník, vycházející zároveň ve Spojených stá-

tech, v Evropě a v Asii. Kromě toho pětadvacet listů v Kanadě, Jihoafrické republice, Číně a Jižní Koreji tiskne pravidelně denní nebo týdenní přílohy materiálů, sestavovaných redakcí tohoto listu. Globálnost tohoto deníku vyvolává řadu problémů, konstatoval Frederick Kempe, protože neexistuje jediný, celosvětově platný tiskový zákon, ani jediný světový etický standard. Nezdědka se stává, že za zprávu, která je přijatelná ve Spojených státech, může být Wall Street Journal v jiných zemích pohnán k soudu.

Co se týče novinářské etiky, zdůraznil Frederick Kempe, zastáváme značně fundamentalistický postoj, přísnější než ve většině západoevropských zemí. Před časem jsme odmítli slevit ze zásad objektivního zpravodajství a neotiskli jsme požadovanou omluvu, týkající se našeho kritického materiálu o Singapuru. Naš deník a náš časopis Far Eastern Economic Review pak byly v Singapuru sedm let zakázány.

Před třemi lety jsme začali vydávat hospodářskou revui Central European Economic Review. Přitom jsme zjistili, že někteří naši konkurenti slibují, že budou přednostně tisknout články o těch podnicích, které jim zadají inzerci. My něco takového přirozeně neděláme. Ocitl jsem se v podivné „pedagogické“ roli, když jsem musel vysvětlovat středoevropským reklamním agenturám, že je rozumnější číst náš časopis, že ho budou čtenáři pro jeho nezávislost a objektivnost brát vážněji než konkurenci.

Jiným problémem je takzvaný „chequebook journalism“, kdy známé osobnosti poskytují interviewy jen za honorář. Zájemce o honoráře musím vždycky zklamat, Wall Street Journal za rozhovory zásadně neplatí.

V Německu se považuje za přijatelné, že podniky poskytují novinářům dary. Velká evropská firma plánuje otevřít novou továrnu

v Číně
ví letá
nou ta
se rozh
letenku

(Vypra
prezide
ve vlác
okolno
objektí

Jako t
ní a fin
a přípa
musíme

hrdý na
cenu za

Všichr
světě, k
nemají

žádné a
se nepo
žádné s

rok dary
Intenzi

vlády, p
dostateč
naš list

jeme sam
vlastně j
málo ča

vých aná
to jednat

profesio
delší do
analýze

priorit. V
reportéry
systematí

blému i v
média už
V této s
„pack jo
ské smečk
va, ať se

v Číně a nabídne novinářům, že je tam dopraví letadlem zadarmo. Naši zaměstnanci žádnou takovou pomoc přijímat nesmějí. Pokud se rozhodneme do Číny cestovat, zaplatíme si letenku sami. Je to výraz naší nezávislosti. (Vypraví-li se do zahraničí český premiér či prezident, většina novinářů s ním letí z Prahy ve vládním letadle. Jak mohou za takových okolností politikovu cestu do ciziny hodnotit objektivně a nezávisle?)

Jako tisk, který se zabývá analýzou podnikání a finančnictví, odhaluje etické prohřešky a případy střetu zájmů, pokračoval Kempe, musíme být „papežšnější než papež“. Jsem hrdý na to, že jsme letos dostali Pulitzerovu cenu za analýzu praktik tabákového průmyslu.

Všichni naši reportéři, ať působí kdekoli v světě, každoročně podepisují prohlášení, že nemají akcie v podnicích, o nichž píšou, že žádné akcie nevlastní déle než šest měsíců, že se nepodílejí na spekulativních obchodech na žádné světové burze a že nepřijali za poslední rok dary v hodnotě vyšší než 25 dolarů.

Intenzivně kritizujeme na našich stránkách vlády, podniky a jednotlivce, ale málokdy dostatečně kritizujeme sami sebe. Jaké má náš list slabosti? Příliš mnoho energie věnujeme samozřejmým věcem a neaktuálnějšímu, vlastně jen povrchnímu zpravodajství. Příliš málo času obětujeme na přípravu hloubkových analýz, které mají nadčasový význam. Je to jednak problém zdrojů - málokdy se najde profesionální reportér ochotný a schopný delší dobu věnovat systematické a podrobné analýze - jednak je to záležitost redakčních priorit. Vedoucí oddělení by měli žádat své reportéry, aby pokračovali v dlouhodobějším systematickém sledování vývoje určitého problému i v době, kdy se o něj televize a ostatní média už přestaly zajímat.

V této souvislosti: velkým problémem je tzv. „pack journalism“, tedy zvyklosti „novinářské smečky“. Je-li zveřejněna významná zpráva, ať se to týká lady Diany, primárek v ame-

rickém státě New Hampshire atd., novináři ztrácejí soudnost, kritičnost a nezávislost a houfně se vrhají za jediným zdrojem informací. Píší pak všichni totéž.

Mám vlastní dost dramatickou zkušenost z Panamy v době americké invaze, jíž předcházela státní převrat. Americká vláda tvrdila, že nemá s převratem nic společného. Psal jsem tehdy o Panamě knihu, byl jsem o situaci v této zemi dobře informován, měl jsem své zdroje a věděl, že Washington nemluví pravdu. Ze získaných podrobností o schůzkách amerických činitelů s panamskými vzbouřenci jsem přesně věděl, jak k puči došlo. Druhý den ráno v Bílém domě se všichni novináři ptali prezidenta mluvčího Merlyna Fitzwatera, jestli je pravda, co ten Kempe píše. Odpověděl jim, že má zpráva, kterou uveřejnil Wall Street Journal, je nepravdivá. Byl to strašný okamžik. Věděl jsem, že mé zdroje, které neměl nikdo jiný, jsou spolehlivé, ale žurnalistická smečka zrovna běžela opačným směrem. Až později přinesla americká televize nezávisle na mně tytéž informace, veškerá fakta v mé reportáži byla potvrzena a já byl zachráněn. Naštěstí mě šéfredaktor celou dobu pevně podporoval.

Čelit moci peněz

Sdělovací prostředky se musí za každou cenu bránit moci peněz, pokračoval Kempe. V žádném případě jí nesmějí podlehnout, ať už jde o případy, jako když nedávno počítačová firma Microsoft zaplatila celé vydání britského deníku Times, který se ten den rozdával čtenářům zdarma, nebo když si podniky vynucují, aby o nich novináři psali, protože jejich listu zadávají inzerci. Odmítání takové manipulace přináší krátkodobé nevýhody, v dlouhodobé perspektivě se však vyplatí. Jak mohou lidé věřit, že tisk informuje o důležitých státních záležitostech nezávisle a kriticky, jestliže je ochoten obětovat své zásady zisku

z placené reklamy? Je úkolem sdělovacích prostředků veřejnost bavit a přizpůsobovat tomu styl své práce? Byl dlouhý soudní proces s americkým fotbalistou a hercem O.J. Simpsonem skutečně soudním procesem stoleť, nebo ho takto interpretovaly americké sdělovací prostředky za účelem zábavy? Musíme se vyhnout nebezpečí prosazovat potenciálně zábavné zprávy jen proto, abychom zvýšili sledovanost našich pořadů nebo prodali větší množství novin.

Tisk je nyní velmi mocný a často opravdu manipuluje fakty. Je neobyčejně důležité, aby každý vždy dostal právo na odpověď. V redakci Wall Street Journal máme pravidlo: negativní výroky nikdy necitujeme anonymně. Nařkneme-li třeba někoho, že je podvodník, v našem listě to musíte učinit adresně, jmenovitě, sám za sebe.

Novináři by měli neustále bojovat se stereotypy. Například Strana zelených není vždy zosobněním ideálu a podnikatelé nejsou vždy zosobněním vykřisťovatelského pekla. S obrovskou mocí, kterou máme, bychom měli zacházet pokorně. Musíme psát přesně, spravedlivě, s otevřenou myslí. Neustále musíme zkoumat motivaci osob, které nám poskytují informace. Pokud otiskneme něco nepravdivého, musíme to rychle přiznat a veřejně se za to omluvit. Novináři musí být skromní. Jejich odměnou by mělo být, že přinášením informací slouží společnosti. Vyžítvat se v tom, že veřejnost bavíme, vedeme různé kampaně nebo ničíme lidem existenci, je nepřijatelné.

Nejdůležitější, uzavřel svůj příspěvek Frederick Kempe, je lidská slušnost. Především jsme lidé, teprve potom novináři. Ublížíme-li někomu nespravedlivě, zaplatíme to výčitkami svědomí.

Šéfredaktor a ředitel tiskové agentury Reuter Mark Wood vzpomněl, jak nedávno našel v ranní poště výhružný dopis z Kambodže, který mu oznamoval, že bude velmi nepříjemným způsobem rozčtvrcen. Brzy se ukázalo,

že podobné hrozby obdržela z Kambodže řada novinářů od Reutera. Vyšlo najevo, že kdosi pozměnil oficiální text Reuterovy agenturní zprávy a umístil ho na Internetu. Do zprávy byla připsána věta, že princ Sihanuk rozhodl, aby Vietnamu z vděčnosti za to, že jeho zemi před časem osvobodil od Rudých khmérů, bylo přenecháno několik severních provincií Kambodže. V jihovýchodní Asii vyvolala tato falešná zpráva obrovské pozdvižení.

Vstupujeme do zcela nového zpravodajského věku, pokračoval Mark Wood, kdy je možno okamžitě, celosvětově zveřejnit jakoukoliv, třeba i nepravdivou informaci. Jak je vidět z následujícího příkladu, může v tom Internet sehrávat netušenou roli. Legitimní zpráva, vydaná naší agenturou, byla pozměněna a pak zveřejněna pod naší hlavičkou a v našem agenturním formátu.

Rychle se měnící svět dává podle Marka Wooda anglosaským novinářům mnoho nových příležitostí. Je to dáno jednak zrychlující se globalizací světové scény, jednak historií anglosaské žurnalistiky, hodnotami a zásadami, jimiž se řídí. Velmi důležitá je v tomto smyslu sebedůvěra novinářů, důsledek dlouhé tradice tiskové svobody.

Britské a americké sdělovací prostředky mají podle Marka Wooda totožné kulturní i podnikatelské zájmy a cíle. Anglosaský styl novinářské práce dnes začíná být celosvětovým standardem. *Svět bude lepším místem k životu, budou-li v něm široce respektovány zásady svobodné, nezávislé žurnalistiky. Britští i američtí novináři by měli přispívat k tomu, aby se všude skoncovalo s potlačováním svobody tisku. Země, které trpí cenzurou, kde neprobíhá intenzivní výměna informací, zaznamenají hospodářské škody.*

Zajímavý příklad, jak se zmíněné zásady žurnalistiky mezinárodně prosazují, známe z Německa, kde byl pod tlakem kritiky anglosaských novinářů zásadně změněn podnikatelský zákon. Donedávna se v Německu trpě-

lo tzv. „insider trading“ - obchodování s akciemi na základě protekcčních, výlučných informací. Novináři, především z tiskové agentury Reuter, tuto skutečnost napadali a upozorňovali, že je v rozporu s mezinárodními zvyklostmi a že oslabuje důvěryhodnost německých burz. „Insider trading“ bylo posléze postaveno i v Německu mimo zákon.

V diskusi jsem upozornil na to, o čem je řeč v první části tohoto článku: že významná americká mediální společnost Central European Media Enterprises vlastní v České republice komerčně velmi úspěšnou televizi NOVA a že její přístup k žurnalistické praxi má velmi daleko k ideálu, který by se podle Marka Wooda měl šířit po světě.

Garrick Utley, hlavní londýnský zpravodaj amerického televizního okruhu ABC, vyjádřil názor, že bulvární metody televize NOVA nevnášejí do střední Evropy američtí majitelé. Je prý za ně odpovědný sám ředitel NOVY Vladimír Železný: *Je to člověk, který využil příležitosti. Neváhá útočit tvrdě a přímo, bez skrupulí. Bezpochyby úspěšně dosáhne cíle, jaký si předsedzal. Vyhraje. Je to velmi zajímavá situace, neboť na středoevropské mediální scéně vzniká úplně nové hřiště. Metody televize NOVA, vyzkoušené v České republice, budou napodobeny v Polsku i v jiných postkomunistických zemích. Jediné, řekl Utley, co tyto lidi zajímá, je ovládnout trh. Velmi odlišná je ale situace v Rusku. Nový komerční televizní okruh v Moskvě se stal vzorem nezávislého, kritického žurnalistiky. Své schopnosti prokázal zejména v čečenské válce, a to navzdory ruské vládě. Dokazuje to, jak je velmi důležité, kdo stojí v čele komerční televizní stanice. Komerční televizní okruh v Moskvě si uvědomuje, že jeho důvěryhodnost závisí na kvalitní novinářské práci. Vedení pražské NOVY to zřejmě vidí jinak.*

O podnikání Ronalda Laudera, o televizi NOVA a o jejich úsilí vytvořit si ve středový-

chodní Evropě televizní impérium mám dost informací, konstatoval Frederick Kempe, a musím říci, že celá ta operace nemá s novinářskou prací vůbec nic společného. Jde jen o zisk. Koupili vysílací práva na množství levných hollywoodských filmů, v nichž bude moci televize NOVA prodávat dostatečné množství reklam. Ronalda Laudera i Marka Palmera, ředitele podniku Central European Media Enterprises, znám dost dobře a vím, že oni České republice nízký standard nevnucují. Kdyby české vedení NOVY prosazovalo vysoce kvalitní novinářskou práci, američtí majitelé by proti tomu nic neměli. Nejde tedy o americký vliv, ale především o úroveň místního, středoevropského žurnalistiky. Až se zvýší profesionalita českých novinářů, zvýší se i úroveň televize NOVA. Ve střední Evropě je nutno vysvětlovat, jakých zásad by se měla přidržovat dobrá novinářská práce. V tomto ohledu mohou pomoci západní investice do českých novin. My sami, Wall Street Journal, vlastníme čtyřicet procent akcií českého deníku Hospodářské noviny, a zdá se nám, že jeho úroveň není špatná.

Kam vítr, tam plášť

Jak už jsem se zmínil, hodně se na londýnské novinářské konferenci hovořilo o pokračující globalizaci mediální sféry. Garrick Utley upozornil na to, že v dnešním integrujícím se světě je víc než kdy jindy důležitá role majitelů sdělovacích prostředků, jejich odpovědnost. Totožnost médií se totiž mění. Ztrácejí zakořeněnost v národních kulturách, které v Evropě existovaly od středověku. Obří nadnárodní mediální společnosti nemají žádné národní kořeny ani státní příslušnost a většinou nepřijímají odpovědnost za vývoj v jednotlivých zemích. Na druhé straně však dělají v zájmu podnikání především to, co se jim v dané zemi jeví jako nejvýhodnější, a to bez ohledu na etické zásady.

Ted Turner, majitel mezinárodní satelitní zpravodajské stanice CNN, učinil mnoha vládním autoritářských nebo poloautoritářských států významné ústupky, aby do těchto zemí vůbec pronikl. Dává jim k dispozici určité množství vysílacího času, v němž si mohou na CNN bez zásahů americké redakce vysílat o své zemi co chtějí.

Světový televizní a tiskový magnát Rupert Murdoch zrušil na nátlak čínské vlády satelitní vysílání zpravodajského okruhu televize BBC do Číny. V Británii jsou dnes Murdochovy sdělovací prostředky nakloněny Blairově Labouristické straně, neboť je pravděpodobné, že labouristé vyhrají volby. Ve Spojených státech financuje Murdoch nový politický týdeník Weekly Standard, který prosazuje silně pravicové názory. To však Murdochovi nezabránilo, aby zároveň neuzavřel v Číně smlouvu s komunistickým Lidovým deníkem o vytvoření nového zpravodajského servisu. *Mezinárodní mediální podnikatel se v dnešní době chová v jednotlivých zemích světa podle hesla „kam vítr, tam pláší“*, konstatoval Garrick Utley.

Ve snaze eliminovat nejistotu globálního mediálního trhu se nyní velké mediální společnosti spojují. Disney Corporation nedávno koupila známý americký televizní okruh ABC. Jeden z představitelů této společnosti si na tiskové konferenci pochvaloval: *Na světě je mnoho zemí, které rády otevřou dveře veškerému našemu vysílání, pokud nebude obsahovat politiku...*

Garrick Utley upozornil, že se otevírá stále hlubší propast mezi novinářem a vlastníkem sdělovacího prostředku. Hlavním zájmem mnoha majitelů už není řízení médií a novinářská etika, ale pouze a jedině zisk.

A přesto existuje naděje. Ke slovu přicházejí nové technologie, především zpravodajství na Internetu, které je okamžitě a na celém světě k dispozici komukoliv. Informace na Internetu nemají majitele, Internet nikdo nevládní. Autoritářské vlády tedy nemohou

široce informací ovlivňovat, protože žádný ústřední šířitel informací neexistuje. Časem budou zprávy prostřednictvím Internetu doslova všude, bez ohledu na to, jak intenzivně se autoritářské vlády budou snažit omezovat přístup k počítačům.

Jsmo účastníky historického procesu, kdy zdroje informací ve sféře veřejné politické debaty a veřejného zájmu ztrácejí monopol, prohlásil Martin Walker, washingtonský zpravodaj britského deníku Guardian. Bývala kdysi pohádková doba, kdy monopol na informace měl tisk. Tento monopol padl, když vznikl rozhlas a potom televize. V mnoha ohledech to záporně ovlivnilo způsob, jímž dnes píšou noviny. Avšak pohledme - rozkládá se už i televizní informační monopol. Částečně ho ničí mezinárodní satelitní vysílání, daleko víc a účinněji ho však zanedlouho zlikviduje Internet.

Pro spotřebitele vzniká velmi výhodná situace. Nikdy nebylo na světě tolik druhů sdělovacích prostředků, tolik různých poskytovatelů informací. Dosud nikdy neexistovalo tolik alternativ. Většina lidí na světě má dnes možnost sledovat prvotřídní politické zpravodajství. Mohou si vyladit nejrenomovanější experty z Londýna, Washingtonu, Paříže či Moskvy. Novináři nyní působí v globální mediální aréně. Politikům je to možná nepohodlné, ale budou se s tím muset vyrovnat. Pro čtoucí, uvažující a myslící občanskou veřejnost je to velmi výhodné. Jsem si jist, že nakonec bude nějakým způsobem rozbit i dnes vznikající monopol Internetu. Vstupujeme do zlatého věku sdělovacích prostředků.

Politik nemá právo na soukromí

Při debatě o novinářské etice **Roger Mudd**, donedávna čelný americký televizní novinář na okruzích NBC, CBS a Public Service Television, shrnul v Americe obecně a dobrovolně respektované zásady novinářské etiky takto:

Nevy
nevkla
na. Ta
me za
a zv
Nepul
záběr
Uznáv
mí. N
o mezi
Ve S
politik
soukro
Politik
o svér
s jeho
záleži
Taylor
dáta n
byl ně
nevyš
želský
ské ka
Ame
stále
a s tí
Mudd
losti
Pokud
nách,
Etick
ační. Z
situac
inform
je zpr
konku
Od k
ké me
Vláda
lání. I
la řad
nik G
tují trá
na v

Nevymýšlíme si neexistující zprávy. Nikomu nevkládáme do úst slova, která nebyla vyřčena. Tam, kde to není zcela jasné, vždy uvádíme zdroj informací. Zásadně vyhledáváme a zveřejňujeme protikladné názory. Nepublikujeme zjevně šokující či drastické záběry a fotografie. Hovoříme kultivovaně. Uznáváme, že občané mají právo na soukromí. Novináři se však někdy neshodnou o mezích tohoto práva.

Ve Spojených státech dlouhá léta platilo, že politik má právo na soukromí, pokud jeho soukromý život nezasahuje do veřejné sféry. Politik nikdy neměl právo utajovat informace o svém zdraví či bohatství, protože to souvisí s jeho veřejnou činností. Sex byl soukromou záležitostí až do roku 1987, kdy se Paul Taylor z listu Washington Post zeptal kandidáta na prezidentský úřad Garyho Harta, zda byl někdy nevěrný své ženě. (V obavě, aby nevyšly najevo podrobnosti o jeho mimomanželských vztazích, Hart se nakonec prezidentské kandidatury vzdal.)

Americké sdělovací prostředky se od té doby stále ještě snaží vyrovnat s touto otázkou a s tím, co následovalo, konstatoval Roger Mudd. Nejlepší rada, kterou lze v této souvislosti dnes politikům poskytnout, je tato: Pokud nechcete, aby se to objevilo v novinách, nedělejte to.

Etické normy amerických novinářů jsou situační. Zveřejňujeme státní tajemství? Záleží na situaci. Podvádíme v úsilí získat exkluzivní informaci? Opět záleží na tom, jak významná je zpráva, kterou chceme zveřejnit dřív než konkurence.

Od konce sedmdesátých let došlo na americké mediální scéně k dosti neblahým změnám. Vláda tehdy zrušila regulaci televizního vysílání. Do sféry sdělovacích prostředků vstoupila řada nových majitelů, jako například podnik General Electric. Tito majitelé nerespektují tradici nezávislé žurnalistiky ani donedávna v Americe obecně uznávaný názor, že

dobré zpravodajství je cenným zbožím a veřejnou službou a že pro zdárný rozvoj demokratické společnosti má být dotováno z veřejných zdrojů. Ústup od tohoto pojetí a důraz na pouhé zisky vedl podle Mudda ke zbulvárnění televizní žurnalistiky.

Existují otázky, které novinář nemá politikům nikdy položit? Na konferenci se o tom rozpoutala živá diskuse. Martin Walker konstatoval: *Nevhodné otázky neexistují. Jsou jen nevhodné nebo pošetilé odpovědi.* Velmi ostře kritizoval „nekompetentnost“, s níž se nedokáží s kritickými novináři vyrovnávat Bill Clinton a jeho manželka Hillary. Podotkl, že britská královská rodina si vysloužila ostrou kritiku novinářů, protože se je snažila manipulovat ve svůj prospěch. Ukázalo se, že všechny skandální informace o britské královské rodině jsou pravdivé. Walker také poukázal na to, že novináře v Británii manipulují cíleně zveřejňovanými informacemi tiskoví stratégové hlavních politických stran, tzv. „spin doctors“.

Všichni ostatní američtí i britští novináři souhlasili, že neexistují otázky, které by nebylo možno politikovi položit, i když někteří namítli, že přílišná přísnost může odrazovat schopné lidi od vstupu do politické arény. Peter Hitchens z britského deníku Daily Express uvedl: *Takové otázky, jakou dostal Gary Hart, jsou absolutně etické a oprávněné, protože odhalují pokrytectví. Mě naprosto nezajímá, jestli byl Hart své manželce nevěrný, je však legitimním zájmem voličů vědět, zda Hart neváhá manželce lhát. Není totiž vyloučeno, že by pak mohl podvádět i ve veřejném životě. Čím vyšší a vlivnější místo politik zastává, tím menší má nárok na tabuizování svého soukromí. Totéž platí i pro jejich manželky, zejména když zastávají nějaký úřad nebo vystupují veřejně.*

Politikové nemají právo na soukromí, řekl Martin Walker. Mělo by se ovšem definovat, co je soukromí. Snad jsou to ty skutečnosti, jejichž zveřejnění by obyčejný občan považo-

val za nepřipustně pohoršlivé a urážlivé. Nevhodné a netakní bylo například odhalení, že tenisová hvězda Arthur Ash trpí nemocí AIDS. Avšak co se týče politiků, všechno, za co se politik stydí, by mělo být zveřejněno, protože pokud politik něco skrývá, je vydíratelný, a to je pro společnost nebezpečné.

Existuje zásada: jestliže se novinář rozhodne otisknout důvěrnou informaci o politikovi

proto, aby zvýšil sledovanost svého pořadu anebo náklad svého listu, je to špatné. Pokud však usoudí, že zveřejnění je v obecném zájmu, je to správné. Problém je v tom, že novináři, v podvědomém úsilí zvýšit náklad svého listu, budou vždy přesvědčovat sami sebe, že tisknou důvěrné informace ve veřejném zájmu, varoval na základě zkušeností se svými kolegy Martin Walker.

Jan Štern

Jak je důležité míti lidskou tvář

Stalo se to už dávno, asi před osmi lety. Přátelé mne pozvali na besedu s holandským politologem a (pokud mne paměť neklame) poslancem nizozemského parlamentu. Schůzka se konala v bytě Dany Němcové v Ječné ulici. Seděli jsme pozorně kolem dlouhého obdélníkového stolu a Holanďan vedl řeč. Porozhlédl se trochu po vlastech československých a teprve nyní mu došlo, jak velice bychom potřebovali pomoc demokratické Evropy. Rád by proto poznal – na tuto věc – i náš názor.

Musím se přiznat, že jsem měl trochu divný pocit, protože nikdo neslyší rád, že jeho země je tak zaostalá, až to vzbuzuje soucit. Řekl jsem proto Holanďanovi, že by nám mohli pomoci hned a vydatně a nestálo by je to ani gulden. Ať se holandský parlament obrátí veřejným apelem na parlament Sovětského svazu a dalších čtyř států, které k nám vtrhly v srpnu 1968. Ať je požádá, aby se v zájmu obnovy evropské spolupráce distancovaly od této agrese a vyslovily nad ní své politování. Kdyby tento apel měl i jen částečný úspěch, vzalo by to poslední zdání legitimacy právě té vládní garnituře, která nás do nešťastného stavu přivedla. Podpořil mne tenkrát – a vděčně na to vzpomínám – Václav Malý, který se snažil našemu hostu vysvětlit, proč má pro

nás »omluva za srpen« nejen morální, ale bezprostřední politický význam.

Holanďan zřetelně upadl do rozpaků. Ano, náš požadavek je naprosto správný, plně chápe jeho naléhavost, ale... Pozice pana Gorbačova, jak jistě víme, není nijak bezproblémová. Jeho konzervativní protivníci jsou ještě velmi vlivní a čekají na svou chvíli. Je otázka, zda bychom ho tím nedostali do situace, která by protireformním silám spíše prospěla. A tak...

Politolog si přečetl v našich očích nesouhlas a rozčarování. Neměli jsme tenkrát pro jeho způsob kalkulace náležitě pochopení. Proto raději převedl řeč jinam a začal poněkud zešíroka teoretizovat o kapitalismu a socialismu.

Do řeči mu však skočil netrpělivý zástupce Českých dětí. »V dané chvíli mě nezajímá, zda je ta či ona vláda kapitalistická nebo socialistická. Já si ale vyprošuju, aby mi vládli gengstři.«

Podíval jsem se na něho s údivem. Jenže ten prostořeký rebel možná ani netušil, jak důležitou věc právě vyřkl.

Mladíkovo měřítko pro dobrou vládu by se dalo nazvat morálním, nesystémovým přístupem k problému. Je to chyba? Je-li, určitě to není chyba velká. Protože s tímto jednoduchým měřítkem se člověk určitě nedopustí tak velké chyby, jako když na slovo uvěří tomu či

onomu ic
nou vybíz
přírody v
pak bez n
jsou všel
nou platn
pouze v u

Řekne-l
maticky »
ka«, slyší
se naštětí
nesmyslné
su, aby se
změna« –
neúčinné h
ryse toler
všechno né
tví. Abycl
Immanuel

Kant sv
v tom či
pouze, aby
aby se zás
stát obecný
odtažitě, al
stránku. Zn
ny, ale kaž
přístup k vě
vaným přík
nemohlo pl

Vmode
py k
Orwell ve
1939 je cha
můžeš změn
systém? Dru
pokud nezn
z nich je př
často v prů
a revolucion
odpálil nálo
tů... Zatím
horečně kop